

Korasi katika Filamu za Kiswahili

Selestino H.Msigala¹

Chuo Kikuu cha Dar es Salaam

Ikisiri

Baadhi ya wahakiki kama vile Mulokozi (1996), Mbonde (2002), Wamitila (2008) na Njogu na Chimera (2011) wamehakiki kazi za fasihi kwa kutenganisha vipengele vya fani na vya maudhui. Mkabala wa kuchambua fasihi kwa kujitegemea katika ama fani au maudhui umezoeleka na umekuwa ukitumiwa na wataalamu wengi. Hata hivyo, kama alivyoeleza Mutembei (1995, 2012), utenganishaji wa fani na maudhui ni wa kidhahania tu, kwani misingi ya fani na maudhui kwa dhati yake haitenganishiki. Ili kuyakabili masuala ya kifani na kimaudhui kwa pamoja, bila kuyatenganisha palihitajika nadharia mwafaka itakayotumika kuhakiki kazi za kifasihi bila kutenganisha vipengele hivyo. Mutembei (2012) aliiasisi na kuiita Nadharia ya Korasi. Hata hivyo, wataalamu waliotangulia kushughulikia korasi kama vile: Weiner (1980), Whalley (1997), Abraham (1999), Morgan na Olaniyan (2004), Storey na Allan (2005), Schlegel (H.m) na Mutembei (1995, 2012) wameitumia nadharia hii zaidi katika fasihi andishi (tamthilia, riwaya na ushairi). Matumizi ya nadharia hii katika uchambuzi wa kazi za kifasihi zinazohusiana na tanzu hizo yalionesha kwamba korasi inaweza kujitokeza kama dhamira, tukio la kijamii, mhusika, kimya, wimbo, muundo na tukio la mila na desturi. Jambo ambalo halijajulikana linaloshuhulikiwa katika makala haya ni namna nadharia hii inavyoweza kutumika katika fasihi simulizi ya kidijiti, yaani filamu. Makala yamelenga kuchambua matumizi ya nadharia husika katika kazi ambazo ni za kiutendaji zaidi, yaani hazitegemei sana maandishi. Tunadadisi, je, ujitokezaji wa vipengele vya kikorasi utakuwa uleule kama katika tamthilia zilizoandikwa au kunaweza kuwapo na mabadiliko? Kwa maneno mengine, je, korasi inawezaje kujitokeza katika kazi za kifasihi katika ujumla wake? Kwa kutumia filamu kama utanzu wa fasihi simulizi ambayo inawasilishwa kwenye media mbalimbali za kidijiti (filamu), makala haya yanalenga kujadili wazo hili. Katika uchambuzi wetu tumetumia filamu ya “Chausiku”.

1.0 Utangulizi

Korasi kama dhana na pia korasi kama nadharia ni masuala yaliyowahi kushuhulikiwa na wataalamu mbalimbali. Miongoni mwa wataalamu hao ni: Weiner (1980), Whalley (1997), Abraham (1999), Morgan na Olaniyan (2004), Storey na Allan (2005), Schlegel (H.m) na Mutembei (1995, 2012). Tofauti na

¹ Barua pepe: selestinomsigala@gmail.com

Selestino H. Msigala

wataalamu wengine wanaojadili korasi kama dhana, Mutembei (2012) anaijadili korasi kama dhana na kama nadharia.

Whalley (1997) anafafanua kuwa korasi ni mtendaji katika tamthilia ambaye hutoa ujumbe fulani kwa jamii, anaweza kuwa mtu mmoja au likawa kundi la watu. Maelezo haya ayanaonesha kuwa korasi ni mtendaji na ambaye ni mhusika katika tamthilia. Aidha, korasi anaweza kuwa mtu mmoja au kundi la watu. Maelezo haya yanatusukuma kuanza kufikiri kuwa kumbe korasi anaweza kuwa mhusika ambaye anaweza kujitokeza peke yake au katika kundi la watu. Aidha, korasi kama mhusika lazima abebe ujumbe fulani katika utanzu husika. Hata hivyo, mtaalamu huyu alishughulikia korasi kama dhana na katika utanzu wa tamthilia tu. Hii inaibua maswali kadhaa: Mosi, je, korasi haiwezi kujitokeza katika tanzu nyinginezo tofauti na tamthilia? Aidha, je, korasi haiwezi kujitokeza tofauti na mhusika? Kadhalika, ni kweli korasi yaweza kuwa mhusika lakini si kila mhusika aweza kuwa korasi?

Morgan na Olanian (2004) wanadai kuwa korasi ni kiitikio au sehemu katika wimbo ambayo kujirudiarudia. Ni kweli kuwa kujirudiarudia kunaweza kuashiria ujitokezaji wa korasi lakini si mara zote ujirudiaji ukitokea unakuwa korasi, na wala siyo aina zote za korasi zinajitokeza kwa njia ya ujirudiaji. Mtaalamu mwingine aliyejadili suala la korasi ni Mutembei (1995). Tofauti na wataalamu wengine, Mutembei (1995) anaifafanua dhana ya korasi kihistoria na kudokeza kuwa zamani korasi ilichukuliwa kama dhana tu, lakini katika siku za hivi karibuni ilichukuliwa kama nadharia. Mathalani, Mutembei (1995) anaeleza:

Baadhi ya wanafasihi wametumia dhana hii wakiwa na maana ya kiitikio. Maana hii ni finyu mno kwa kuwa imezingatia aina moja tu ya korasi. Aidha, kwa kuifafanua hivyo maana hii inaonyesha kuwa kipengele hicho hakiwezi kutokea katika tanzu nyingine za fasihi ambazo si ushairi. Wengine wameiita mkarara. Hawa nao kama wale wa mwanzo wameangalia zaidi fani. Wameiangalia dhana hii kwa ufinyu na kuiondolea matawi yake mapana yanayogusa zaidi masuala ya utamaduni, mila na desturi katika jamii. Korasi ilihusishwa sana katika ushairi ikielezea hasa ule mstari unaojirudiarudia katika shairi ili kutoa msisitizo wa lile jambo lililokusudiwa. Pia, haikuwa dhana ngeni katika nyimbo ikirejelea sehemu ya maneno katika wimbo inayojirudiarudia (mkarara) ili kutia msisitizo na hivyo kubeba dhana nzima ya kile kilichokusudiwa katika wimbo husika. Ndani ya maana hizi mbili vipengele muhimu vinavyounda korasi havionekani. Hatuoni utamaduni, mila, imani wala desturi (Mutembei, 1995: 67).

Makala haya yanaunga mkono maelezo ya Mutembei (*keshatajwa*) kuwa ni kweli kujirudiarudia kunaweza kuwa sifa mojawapo ya korasi, lakini si kila kujirudiarudia ni korasi. Korasi ni zaidi ya kujirudiarudia kwani kinachozingatiwa zaidi katika korasi ni athari na ujitokezaji wake. Kwa maana nyingine kipengele cha kifasihi kinaweza kujitokeza mara moja tu lakini bado kikawa korasi kutegemeana na athari kitakachozua ndani ya kazi hiyo.

Makala haya yanatumia mawazo ya Mutembe (1995, 2012) anayeitazama korasi kwa mapana zaidi na kuona kuwa korasi ni matendo au maneno ya kisanaa ayatoayo mtu mmoja au zaidi katika kitendo cha kisanaa au kuhusiana na kitendo hicho cha kisanaa ambapo hadhira hushirikishwa au hufanywa ifikirie undani wa kitendo au maneno hayo jinsi ambavyo isingekuwa kama ingekuwa vinginevyo. Matendo yanaweza kuambatana na maneno au bila maneno yaani uigizaji bubu. Maelezo ya Mutembe yanaipanua zaidi dhana ya korasi na hivyo utaona yanagusa kila aina ya sanaa. Aidha, anatuonesha kuwa korasi inaweza kuwa maneno, matendo bubu au maneno na matendo kwa pamoja. Korasi inaweza kuwakilishwa na kundi la watu au na mtu mmoja tu kwa kutoa ushauri, kuuliza maswali au kuwa mtendaji katika sanaa husika.

2.0 Vyanzo vya Data na Msingi wa Kinadharia

Data za utafiti uliozaa makala haya zimekusanywa kwa njia ya mapitio ya nyaraka za maktabani. Uchambuzi wa data za makala haya umeongozwa na misingi ya Nadharia ya Korasi ilivyoasisiwa na Mutembe (2012). Kutokana na Nadharia ya Korasi, ujitokezaji wa korasi unaweza kuwa wa maumbo mbalimbali kama vile: wimbo, mtindo, muundo, mhusika, dhamira na kama kimya. Pia, korasi inaweza kujitokeza kama tukio la kijamii. Nadharia hii imetusaidia kukusanya na kuchambua data za filamu teule ya Kiswahili ijulikanayo kama “Chausiku”. Filamu hii ilituliwa kwa kuzingatia uchunguzi wetu wa awali uliobaini kuwa ina vipengele vingi vya kikorasi.

3.0 Vipengele vya Korasi katika Filamu ya “Chausiku”

“Chausiku” ni filamu iliyotungwa na Shamsa Ford na kutolewa na *Steps Entertainment* mwaka 2015. Filamu hii imetumia mandhari ya jiji la Dar es Salaam katika maeneo tofautitofauti na mandhari ya jiji la Nairobi kutegemeana na tabaka la mhusika anayekuwa anarejelewa katika tukio husika. Wazo kuu katika filamu hii ni mvutano mkubwa wa kitabaka kati ya tabaka la matajiri na wasomi linalowakilishwa na Dickson kwa upande mmoja, na tabaka la maskini na wasio wasomi kwa upande wa pili likiwakilishwa na Chausiku na athari za mvutano huo wa kitabaka katika mahusiano ya kimapenzi na ndoa. Filamu hii ina wahusika zaidi ya ishirini lakini Chausiku na Dickson ndio wahusika wakuu na kwa hakika matukio yote yamejengwa kuwazungukia wahusika hawa wawili.

Chausiku ni msichana ambaye amelelewa na bibi yake katika mazingira magumu ya Uswahilini. Kutokana na maisha kuwa magumu, Chausiku anaacha shule akiwa darasa la tano na baadaye anaamua kwenda kutafuta maisha mazuri zaidi. Ndipo anakutana na rafiki zake (Mwajuma, Siyawezi na Sikujua) na anaishi nao kama ndugu zake. Hata hivyo, kutokana na namna alivyolelewa na jamii yake hasa baada ya wazazi wake kufariki, anajikuta kuwa na tabia ya ugomvi, matusi, uonevu na ulevi ambayo inamfanya asikubalike katika jamii yake hasa kuwa mwanamke wa kuolewa. Akiwa katika hali hiyo ya kukataliwa na jamii, anatokea kupendwa na Dickson mtoto wa kitajiri na msomi. Wazazi na jamii iliyomzunguka Dickson

Selestino H. Msigala

wanapinga wazo la Dickson kumpenda Chausiku kwa sababu si wa tabaka lake. Dickson anatafutiwa mchumba (Grace) na wazazi wake ambaye wao wanaona anafaa.

Licha ya Dickson kutafutiwa Grace ili amuo, anaendelea kuwa na msimamo wake na hivyo anakataa kabisa kuchaguliwa mchumba. Anaendelea kumpenda Chausiku na anamwambia Grace kuwa hampendi. Grace anaamua kuungana na Dickson kuipinga ndoa yao na badala yake anamsaidia Dickson kumbembeleza Chausiku akubali kuolewa naye. Mwisho Chausiku anakubali kuolewa na Dickson na wazazi wa pande zote wanaridhia mawazo ya watoto wao.

Katika kuyajadili masuala haya, mtunzi ametumia mbinu anuwai za kifani/kisanaa. Aidha, katika makala haya tumedhamiria kuichambua filamu hii kwa kutumia misingi ya Nadharia ya Korasi. Kutokana na aina ya maudhui yanayojadiliwa kwenye flamu husika, na pia kutokana na muktadha ambamo maudhui hayo yamechimbuka, tumeongozwa na misingi ya nadharia tajwa kubaini vipengele mbalimbali vya kikorasi na pia tumejadili athari ya vipengele hivyo katika kuikamilisha filamu kama kazi maalumu ya kisanaa. Kwa ujumla, matokeo yanaonesha kuwa ujitokezaji wa korasi katika filamu hautofautiani sana na ule wa kazi za fasihi andishi kama vile tamthilia, riwaya na ushairi. Vipengele mbalimbali vya korasi vinavyojitokeza katika filamu iliyochunguzwa vimejadiliwa katika sehemu ifauatayo:

3.1 Korasi kama Tukio la Jamii

Katika filamu za Kiswahili korasi inaweza kujitokeza kama tukio la kijamii. Katika filamu ya “Chausiku” tukio la kijamii linajitokeza katika suala la kuo na kuolewa ambapo jamii nzima inashirikishwa. Tunawaona kwa mfano, wazee, watoto na vijana ambao wanajumuika pamoja katika tukio la ndoa ya wanafamilia. Mwanzoni kabisa mwa filamu tunaoneshwa jinsi jamii inavyoingana katika ngoma ya kuolewa kwa mwanajamii mwenzao. Chausiku na rafiki yake (Siyawezi) wanaacha mazungumzo waliyokuwa wanaendelea nayo na kuungana na jamii nzima katika tukio la kijamii.

Matukio mbalimbali ya kuo na kuolewa katika jamii ya Chausiku na Dickson yaliongozwa na wazazi na jamii kwa ujumla na nguvu ya korasi iliyobebwa katika matukio hayo yaliisukuma jamii kushiriki kikamilifu. Mabadiliko yanayotokea Dickson anapokuja na mtazamo mpya wa kujichagulia mchumba, yanasababisha mgogoro. Hata hivyo, nguvu ya korasi inaisukuma jamii nzima kushiriki kutatua mgogoro huu na baadaye mwafaka unapatikana. Kushiriki kwa jamii kunatokana na nguvu ya korasi iliyobebwa katika tukio la mila na desturi ya jamii ambapo jamii inasukumwa kushiriki kwa kuwa kinyume chake ni kujitenga kwa jamii.

Kwa upande mwingine, Dickson anatarajiwa kuo mke bora ambaye kwa mtazamo wa familia na jamii inayomzunguka iliona anafaa. Dickson anaandaliwa mchumba (Grace) ambaye familia na jamii yake nzima inaona ataendana na mtoto wao. Hata hivyo, nguvu ya korasi ndiyo inayomsukuma Dickson kuona kuwa nguvu ya

mapenzi kutoka kwa wapenzi wenyewe ndiyo mhimili wa ndoa bora. Imani yake kubwa kuwa mtu huweza kubadilika tabia inawezeshwa na korasi. Hii ndiyo inamfanya ampende na kumchagua Chausiku kuwa mchumba wake licha ya kuwa hakuwa anakubalika kitabia katika familia na jamii yake. Nguvu ya korasi ndiyo inatutua mvutano uliopo kati ya jamii ya Dickson na ya Chausiku na baadaye kuridhia watoto wao waoane. Tukio la kijamii la kuoa na kuolewa katika filamu ya ‘Chausiku’ ni la kikorasi na ni mhimili uliojenga filamu hii. Tukio hili likiondolewa, maana nzima ya filamu hii itakuwa imeondolewa au itakuwa vinginevyo.

3.2 Korasi kama Ngoma

Ngoma² ni aina nyingine ya korasi inayojitokeza katika filamu za Kiswahili. Mara nyingi ngoma hutumika katika matukio mbalimbali ya kijamii, hivyo ngoma huenda pamoja na matendo mbalimbali ya shughuli za kijamii. Katika filamu ya “Chausiku” ngoma imetokea mara tatu. Kila ilipotokea ngoma, paliashiria jambo muhimu katika jamii ya Chausiku. Kwa mfano, ngoma inayojitokeza mwanzoni kabisa mwa filamu ndiyo inaanza kutoa mwangwi wa tabia ya Chausiku. Hii ni kwa sababu baada ya ngoma Chausiku akiwa na rafiki yake (Sikujua) wanakutana na msichana (hatajwi jina) ambaye bila kosa lolote wanaanza kumsema vibaya. Tutazame mfano ufuatao:

(Ngoma inapigwa inayoambatana na wimbo, ‘dada huyo anaolewa, dada huyo anaolewa, dada huyo anaolewa’. Chausiku na rafiki yake wanarudi baada ya kucheza ngoma na kuanza kumtukana msichana mwingine bila kosa). Aaaa, haloooo! Utajiju sasa, mwenyewe unapita unajitingishatingisha miguu yenyewe baja unajiona umependeza. Nywele gani hizi, nywele kama barabara, unajiona umependeza... Hili gauni ni la mama Maua...Hilooo, limeazima nguo babuu, hilooo halina hata haya (Ford, 2015).

Maneno haya yanayosemwa na Chausiku yanaifikirisha hadhira kupata tabia ya ugomvi ya Chausiku ambayo inapatikana mara tu baada ya ngoma. Hivyo, ngoma imekuwa kama njia ya kumleta Chausiku ili tabia yake ianze kufahamika na kwa sababu hiyo kuifanya ngoma hii kuwa ni ya korasi kwani ingelikuwa vinginevyo Chausiku asingelifahamika.

Kwa mara ya pili ngoma inajitokeza ambapo jamii nzima inashiriki katika tukio jingine la ndoa ya mwanajamii mwingine. Katika ngoma hii ugomvi mkubwa unatokea kati ya Chausiku na mwanamke mwingine. Tutazame jinsi ugomvi unavyotokea ngomani:

(Ngoma inapigwa na watu wanacheza katika duara wakiwazunguka wapiga ngoma na bibi harusi. Chausiku anakanyagwa mguuni kwa

² Kwa Waafrika ngoma huwa na ishara ya dhati ya kihistoria yenye undani wa kuwapo kwao kama Waafrika. Kila wakati ngoma huwapo katika matukio muhimu ya kisherehe kama vile kuzaliwa, kufa na ndoa (taz. Mutembe 2012: 85).

bahati mbaya na mwanamke mwingine. Chausiku anaanzisha ugomvi mkubwa na kusababisha ngoma kuvurugika) (Ford, 2015).

Ugomvi huu unafanya jamii nzima ifahamu tabia ya Chausiku na wengi wa wanajamii kumchukia na kumwona hafai. Kwa mfano, wakati Dickson anavutiwa na Chausiku na kumpenda baada ya kumwona katika ugomvi, James anayeishi mtaa mmoja na Chausiku anakuwa mtu wa kwanza kabisa kumpinga Dickson kwa mawazo yake:

Dickson: *By the way* umenielezea hayo yote, lakini kusema kweli mimi nimepata kuwa na hisia naye. Natamani sana kumjua zaidi na kujua jinsi gani ya kumweka karibu. Sasa sijui wewe utanisaidiaje?

James: Mmmm! Mimi naona kama ni *wrong choice*. Yaani yule msichana ni *stupid*. Yaa, wewe ni *gentleman* sasa huwezi kuishi na mwanamke *stupid*, ni kitu kibaya (Ford, 2015).

Nguvu ya korasi inayobebwa kwenye ngoma ndiyo inaiwezesha jamii nzima inayomzunguka Chausiku kumtambua kuwa Chausiku ni mwanamke asiyefaa hasa kwa kuishi naye kama mke.

Ngoma katika sehemu ya tatu inajitokeza pale Chausiku anapokuja kuolewa na Dickson. Tutazame jinsi ngoma inavyotokea katika sehemu hii:

(Nyumbani kwa wazazi wa Dickson, wazazi wa Dickson na wazazi wa Grace wanamsubiri Grace ili afunge ndoa na Dickson. Grace anatokea akiwa hana vazi la harusi na nyuma yake kinatokea kikundi cha ngoma akiwemo Chausiku akiwa na vazi la harusi. Grace anamwambia Dickson kuwa amemletea chaguo la moyo wake. Ngoma zinapigwa na kundi la wapiga ngoma linaungana na wazazi wa Dickson na Grace na wote pamoja wanafurahi na Dickson anamuoa Chausiku).

Nguvu ya korasi inayobebwa na ngoma katika sehemu hii inaisukuma jamii kutoa fikra mbaya kuwa Chausiku ni mwanamke asiyefaa katika jamii. Korasi katika ngoma inatoa chuki iliyokuwapo katika jamii iliyokuwa inamzunguka Dickson na Chausiku na hivyo kufanya waoane. Jamii nzima kupitia ngoma ya kikorasi inamkubali Chausiku na kumpokea kama sehemu muhimu katika jamii.

3.3 Korasi kama Kimya

Katika filamu za Kiswahili, korasi inaweza kujitokeza katika kimya kinachofanywa na wahusika mbalimbali. Kimya hiki kinakuwa korasi kwa sababu athari inayopatikana katika kimya hicho haitarajiwi kutokea kama kitendo hicho cha kimya kisingalikuwapo au kingewekewa sauti kama kidadala chake. Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, korasi katika umbo la kimya imejitokeza

sehemu tofautitofauti kutoka kwa wahusika kama ilivyofafanuliwa katika sehemu ifuatayo:

3.3.1 Kimya cha Msichana Anayechokozwa na Chausiku

Kimya kimojawapo cha ki-korasi kinachotokea katika filamu ya “Chausiku” ni kile cha msichana anayechokozwa na Chausiku mwanzoni mwa filamu baada ya tukio la ngoma. Maneno makali na kusukumwasukumwa anakofanyiwa msichana huyu, hadhira ilitegemea yeye ajitete angalau kwa kuwajibu, lakini kinyume chake anakaa kimya. Tazama kwa mfano maneno kama haya:

Chausiku: Aaaa, haloooo! Utajju sasa, mwenyewe unapita unajitingishatingisha, miguu yenyewe baja, unajiona umependeza. Nywele gani hizi, nywele kama barabara, unajiona umependeza... Hili gauni ni la mama Maua...Hilooo, limeazima nguo babuu, hilooo halina hata haya (Ford, 2015).

Katika hali ya kawaida, maneno makali kama hayo hadhira ingetegemea ajitete kwa majibu makali pia. Lakini kinyume na mategemeo, msichana aliyefanyiwa fujo anabaki kimya na kuwatazama Chausiku na mwenzake. Kimya hiki ni korasi kwa sababu kinaifanya hadhira ya filamu hii kufikiria mambo kadhaa ambayo wasingalifikiria hivyo kama ingalikuwa vinginevyo. Kwa mfano: je, msichana huyu anamwogopa Chausiku? Je, anamdharau? Au ameamua kukaa kimya ili asiendeleze ugomvi? Je, msichana huyu anamfahamu Chausiku na tabia yake? Je, nini kingetokea kama msichana huyu angaliwajibu? Kufikiri kwa namna hii kunasababishwa na kimya ambacho ni korasi na athari hii ni nguvu ya korasi.

3.3.2 Kimya cha Chausiku

Kimya hiki cha Chausiku kinatokea baada ya kuambiwa na Dickson akatambulishwe kwa wazazi wake kama mchumba. Toka mwanzo wa mahusiano yao, Chausiku aliamini kuwa anadanganywa na Dickson kwamba anampenda. Aidha, kwa tabia aliyokuwa nayo aliamini kuwa hangeweza kupata mume wa kumuo. Kitendo cha kuambiwa akatambulishwe kwa wazazi kinamfanya Chausiku akae kimya kwa muda ili kutafakari maneno hayo ambayo hakuwa akiamini tangu mwanzo. Tutazame maneno haya kutoka kwa Dickson:

Dickson: Jumapili mchana nataka nikakutambulishe kwa wazazi wangu (Ford, 2015).

Baada ya maneno haya ya Dickson ndipo kimya kinafuatia kwa Chausiku bila kujibu kitu chochote, na baadaye kabisa ndipo Chausiku anatoa jibu la mshangao:

Chausiku: Haa, mimi, ukanitambulishe kwenu! Ha! kwanza sikuamini (Ford, 2015).

Chausiku hakuwa anakubalika kuolewa na mwanamume yeyote. Hata yeye alikuwa analielewa jambo hilo. Kwa mfano, baada ya kuambiwa kwa mara ya kwanza kuwa anapendwa na Dickson bado aliendelea kukataa na kubeza:

Dickson: Unakumbuka siku ile niliyowaamulia ugomvi wenu, basi mimi mwenzio tangu siku ile nimekuwa nikipata hisia tofautitofauti juu yako. Mimi nakupenda Chausiku.

Chausiku: Kwa hiyo wewe baba ndo umenipenda mimi (Ford, 2015).

Majibu hayo kutoka kwa Chausiku yanaonesha dhahiri kuwa yeye alijiona kuwa hakuwa na sifa ya kupendwa na mwanamume kama Dickson. Kimya hiki cha Chausiku ni korasi kwani kupitia kimya hicho ndipo anaanza kupata mtazamo mpya kwa mara ya kwanza kwamba anapendwa na Dickson na anaanza kujiona kuwa na yeye anaweza kuwa mke wa mtu. Korasi inayobebwa katika kimya kinachosababishwa na maneno ya Dickson ya kutaka kumtambulisha Chausiku kwa wazazi ndicho pia kinachoifanya hadhira kuanza kuwa na mtazamo mpya wa Chausiku kuwa ni mwanamke kama wengine na anaweza kuolewa. Msukumo wa hatua za kuanza kumsaidia Chausiku unaanza baada ya jamii kuanza kuwa na mtazamo chanya juu ya Chausiku unaowezeshwa na nguvu ya kimya cha kikorasi.

3. 3. 3 Kimya cha John na David na Wazazi wa Dickson

Kimya cha John na David kinatokea wakati Chausiku amepolekwa na Dickson kwenda kutambulishwa kwa marafiki hawa wa Dickson ambao ni John na David. Baada ya kupata taarifa kutoka kwa Chausiku ndipo kimya kinafuata kinachoambatana na kukonyezana kati ya John na David. Tutazame kwa mfano mazungumzo yao:

Chausiku: Mimi ndio Chausiku *original*, ukipelekwa kwa mwingine ujue huyo ni *photocopy*. Mimi ndio mama lao la mtaa.

John: Hivi wewe unajishughulisha na nini?

Chausiku: Mimi mwenzangu ni msusi, ninasuka na kukopesha nguo ninazozichukua Kariakoo.

David: Kwa hiyo una saluni na Butiku.

Chausiku: Si ningeringa, hilo butiku nilitoe wapi. Mi huwa nakaa nyumbani nachukua kigoda nakaa kibarazani nasuka. Nikipata shilingi mia tano au elfu moja maisha yanaenda. (Kimya). (Ford, 2015)

Baada ya mahojiano hayo ndipo kinafuata kimya kwa David na John. David na John hawaendelei kumuuliza maswali Chausiku bali wanakaa kimya na kukonyezana. Hadhira inaweza kupata maswali tofautitofauti kutokana na kimya hiki. Kwa mfano, je, wanamdharau, wanambeza, wanamkataa au kuona shemeji yao aliyetambulishwa haendani na hali ya rafiki yao Dickson? Maswali

yanayoibuliwa na hadhira kutokana na kimya cha David na John yanasababishwa na sifa ya kikorasi iliyomo katika kimya hicho, na badala yake kwa mfano yangewekwa maneno katika kimya hicho athari hii isingetokea au ingekuwa vinginevyo.

Kimya kinachofanywa na John na David kinafanana na kimya cha wazazi wa Dickson. Kimya hiki kinatokea wakati wazazi wa Dickson wamepelekewa mchumba wa Dickson (Chausiku) kwa ajili ya kutambulishwa. Maswali yanayoulizwa juu ya elimu na kazi aliyonayo Chausiku na majibu yanayotolewa ndiyo yanayoibua kimya cha kikorasi kutoka kwa wazazi hawa. Matokeo ya kimya hiki, Chausiku anakataliwa na wazazi na ndugu za Dickson:.

Baba Dickson: Kwani we binti unaishi wapi?

Chausiku: Ahaa, mie, mie naishi Magomeni Mapipa au mtaa maarufu wa Mafuriko, maana juzi kati baba tuliingiliwa na mafuriko vitu vyetu vyote viliezuliwa na maji. Dickson, nioe mie baba nije niishi kwenye huu mjengo mie....Lakini ukija ukauliza hata mtoto mdogo kwa Chausiku ni wapi atakwambia maana mtaa mzima nimeshauharibu.

Mama Dickson: Kwani binti una elimu gani?

Chausiku: Mie, mi mama hata sikufichi, mie niliishia darasa la tano, maana akili za darasani Mungu hakunijalia. Maana nilikuwa nikisoma na kuigilizia kwa wenzangu napata 40%. Wenzangu kila siku wanapata 100%, wakipata 90% wanalia. Nikaona nini mimi kusindikiza wenzangu wakati akili mimi sina. Nikaona Mungu kanipa kipaji cha kusuka. Nikisuka vichwa vitano nikapata elfu moja au mbili maisha yanaenda. (Kimya) (Ford, 2015).

Maneno hayo kutoka kwa Chausiku yanasababisha kutokea kwa kimya kutoka kwa wazazi wa Dickson na baadaye wazazi hawa wanaondoka na kuwaacha Dickson na Chausiku peke yao. Kitendo hiki kinatoa fikra kuwa wazazi wa Dickson wametambua tabia ya Chausiku na kwa maoni yao wanaona mtoto wao amekosea kumtafuta Chausiku mwanamke wa Uswahilini³ ambaye hajasoma na aliye maskini. Wazazi hawa wanaona kuwa pengine mtoto wao amechanganyikiwa au anaweza kuwa anatumia dawa za kulevya au amerogwa na Chausiku kwa kupewa limbwata⁴. Hii ni kwa sababu wao hawaoni sababu ya Dickson kumkataa Grace

³ Mitaa mbalimbali katika majiji makubwa kama vile Dar es Salaam ambako wanaishi watu maskini na wenye hali ngumu ya kimaisha. Aghalabu maeneo haya huwa machafu na yenye miundombinu mibovu kama vile barabara, mitaro ya maji na nyumba. Hili hutokana na hali duni ya watu wanaoishi maeneo haya.

⁴ Dawa inayoaminika kutumiwa na wanawake kwa waume au wachumba wao ili kuwapumbaza na hivyo kuwafanya wawapende zaidi hata kama wanawake hao hawana sifa ya kupendwa. Aghalabu mwanamume aliyepewa dawa hii huaminika kutomsikiliza mtu yeyote nje ya mke au mchumba wake hata kama anafanya makosa.

Selestino H. Msigala

ambaye ni msichana mrembo, msomi, mwenye umbo zuri na kuamua kumchukua Chausiku.

Kimya hiki na kitendo cha kuondoka kinachoambatana na kimya cha wazazi wa Dickson ni cha ki-korasi kwani fikra zote hizo zinazojitokeza baada ya kitendo hicho zisingalitokea au zingalitokea vinginevyo.

3.3.4 Kimya cha Dickson

Kimya hiki kinatokea baada ya majibizano makali kati ya Dickson na mama yake pale Dickson anaporudi usiku kutoka kwa Chausiku:

Dickson: Umwambie mtu yoyote yule mimi sitabadilisha mawazo yangu. Ninampenda Chausiku na sio mtu yoyote yule. Labda picha yangu ndiyo imuoee Grace.

Mama Dickson: Naapa kwa Mungu, utamuoa Grace utake usitake, labda uwe hujatoka kwenye tumbo langu. (Kimya) (Ford, 2015).

Baada ya majibizano haya, kimya kinafuata kutoka kwa Dickson. Katika tafakari ya kimya hicho ndiyo anatambua kuwa siku inayofuata atalazimishwa kumuoa Grace. Ili kutatua tatizo hilo kupitia kimya hicho anapata wazo la kusafiri nje ya nchi na Chausiku. Anaamua kumpigia simu Chausiku na kumuomba kesho yake asubuhi wasafiri.

Dickson: Halo, naomba kesho asubuhi tusafiri wote.

Chausiku: Heee, kulikoni ghafla hivyo?

Dickson: Nitakueleza vizuri kesho nitakapokufuata (Ford, 2015).

Kimya kinachotokea baada ya majibizano kati ya Dickson na mama yake ni cha ki-korasi. Korasi katika kimya hiki ndiyo inayomsukuma Dickson kutoa maamuzi ya kupanga safari ya ghafla kwenda nje ya nchi (Nairobi) ili kukwepa mpango uliofanywa na wazazi wake wa kutaka kumlazimisha kumuoa Grace. Dickson hakuwa amepanga kuondoka kesho yake kwani hata mpenzi wake Chausiku anashangaa kwa nini wazo la safari limekuwa la ghafla wakati walikuwa wote na wangeweza kupanga pamoja. Kama ilivyoelezwa awali kuwa kitendo kitakuwa korasi pale hadhira au wahusika watakapofanywa watende kadiri ya kitendo hicho au vinginevyo. Hivyo, hapa korasi ndio iliyosababisha Dickson kupanga safari. Ingalikuwa vinginevyo Dickson asingalipanga safari ya kuondoka.

3.3.5 Kimya cha Nafsi

Kimya kingine cha kikorasi ni kimya cha nafsi⁵ kinachotokea wakati Dickson na Chausiku wanapokwenda hotelini kwa mara ya kwanza. Kimya hiki kinafumbatwa katika neno “Chumbani”. Wakiwa hotelini Dickson anaamua kumpeleka Chausiku chumbani ili wakafanye mazungumzo zaidi bila yeye Chausiku kugundua. Tutazame mazungumzo yao hapa:

- Chausiku:** We baba, subiri, maana tumetoka mbali unanipelekapeleka tu hata sijui tunaenda wapi?
Dickson: Tunaenda chumbani.
Chausiku: Wapi?
Dickson: Sio vitu vya kuongelea hapa, twende chumbani (Ford, 2015).

Japokuwa hapa hatuelezwi na Dickson nini kinaenda kufanyika chumbani kati ya wapenzi hawa wawili lakini hadhira inatambua. Hivyo, Chausiku alivyoambiwa twende chumbani hata yeye mwenyewe alielewa nini kinakwenda kufanyika huko. Ni kupitia tendo hilo la “chumbani” ndipo Dickson anapogundua kuwa Chausiku ni bikira⁶. Jambo hili linasababisha mambo muhimu kadhaa kutokea. Kwanza, linasababisha jamii kuondoa mtazamo hasi kuwa Chausiku ni malaya kutokana na kuhusishwa na tabia zake hasa za ulevi, ugomvi, uonevu na matusi. Jambo la pili linalosukumwa na tendo hili ni Dickson kuahidi kumpenda zaidi Chausiku na kutomuacha hadi kufa kwake. Hii ni kwa sababu jamii nyingi huamini kuwa ubikira ni sifa muhimu inayoonesha kuwa mwanamke huyo sio malaya na hivyo ataendelea kujitunza hata baada ya kuolewa.

3.4 Korasi kama Mhusika

Katika filamu za Kiswahili korasi huweza pia kujitokeza kama mhusika. Wahusika hawa waweza kuwa wahusika wakuu au wahusika wasaidizi kutegemea na walivyotumika katika filamu husika. Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, kuna wahusika mbalimbali wa korasi ambao wametumika kuijenga filamu hii.

Kwanza tunamwalia mhusika Chausiku. Mhusika huyu ni wa ki-korasi kwa namna tofautitofauti. Kwanza tunamwona yeye ndiye anayepanga visa na matukio yanayomzunguka yeye na jamii yake kwa ujumla. Dhima kama hii inaungwa mkono pia na Brocket (1991), Prendergast (2004) na Mutembei (2012). Kwa

⁵ Kimya kama dhana ya nafsi ni jambo linalotokea katika fikra au akilini mwa mtu...Ni nafasi ambayo kwayo mhusika husita kutamka au kufanya jambo ili kutafakari...Ni wakati ambapo mawazo ya mhusika yanapojiweka pamoja kufikiri kuhusu jambo la kusema na hatua ya kuchukua. Ni nafasi ambayo mawazo au tafakuri hupata mwanya wa kujitokeza na kueleweka. Wakati huo hakuna sauti bali kuna ukimya, kwani mhusika anatafakari. (Mutembei, 2012: 147-148)

⁶ Mwanamke ambaye kizinda chake hakijavunjwa, mwanamwari ambaye hajawahi kutumiwa na mwanamume kabla yake (TUKI, 2004: 27-28).

mfano, Prendergast (2004) anafafanua kuwa mhusika huweza kuwa korasi endapo atafanya kazi ya kutoa onesho zima, kutoa mabadiliko ya kimiondoko, anatoa utayari kwa kuunga mkono baadhi ya hoja na anakuwa mtazamaji wa mawazoni. Chausiku ni mhusika wa kikorasi kwa kuwa amekuwa kiungo kikubwa cha visa na matukio katika kazi nzima ya filamu. Kwa mfano, tukio la umbea linaunganishwa na ngoma ya kuolewa kwa kupitia mhusika Chausiku. Matukio mengine kama vile lile la kuchukuliwa vitu kwa mama Maua, kupigana ngomani, kumpiga meneja wa hoteli na lile la kuolewa na Dickson yanaunganishwa pamoja kupitia mhusika Chausiku. Hivyo, Chausiku amekuwa kiungo muhimu kati ya tukio moja na jingine katika filamu hii. Kazi hii ya kuunganisha matukio ni ya ki-korasi. Mtiririko wa visa umekuwa kama ulivyo kutokana na namna ulivyoshikamanishwa na mhusika huyu wa ki-korasi. Ukimwondoa mhusika huyu, maana nzima ya filamu hii inaondoka au itakuwa nyingine.

Mhusika mwingine wa kikorasi katika filamu ya Chausiku ni Dickson. Kama alivyokuwa mhusika Chausiku, Dickson naye anafanya kazi ya kuunganisha na kuyapeleka mbele matukio katika jamii inayomzunguka. Kwa mfano, tukio la yeye (Dickson) kurudi kutoka Marekani ndilo linaloukilia kutafutiwa mchumba wa kumuoa. Hata hivyo, Dickson anakataa kuchaguliwa mchumba wa kumuoa. Kitendo cha Dickson kukataa maamuzi ya wazazi na jamii yake kumchagulia mchumba pia ni cha ki-korasi. Aidha, maamuzi ya Dickson kuamua kumuoa Chausiku mwanamke ambaye hakuthaminika katika jamii yake (ile ya Dickson) ni cha ki-korasi. Matendo haya yanapelekwa mbele katika filamu hii na mhusika Dickson. Hoja hii inaungwa mkono na Brockett (1991) pale anapofafanua kuwa korasi ni mhusika katika kazi ya sanaa ambaye anatoa ushauri, maoni, anauliza maswali na mara nyingi anahusika moja kwa moja katika onesho. Mhusika Dickson anatoa ushauri kwa jamii yake kuacha tabia ya kuwachagulia wachumba vijana wao.

Kitendo cha kukataa kuchaguliwa mchumba kinatokana na Dickson kushinda hali ya ukimya (ukimya wa kijamii na kiimani)⁷ uliofungamana na mila, imani na mielekeo ya jamii yake ya tabaka la juu. Dickson anaimulika jamii kuondoa matabaka katika jamii na kuielekeza jamii ione kuwa watu wote ni sawa hasa katika suala la mapenzi. Hii ni kazi kubwa ya korasi ya kuibua uozo uliopo katika jamii na hivyo kuitaka ibadilike.

Vitendo hivyo viwili vinavyofanywa na Dickson yaani kile cha kukataa kuchaguliwa mwanamke na kile cha kutafuta mwanamke asiyekubalika katika jamii yake ni vitendo vya korasi katika hali ya ukengeushi⁸. Katika hali ya kawaida

⁷ Ni ukimya unaosababishwa na hofu zinazotokana na mazoea ya mila, imani na desturi mbalimbali ambazo zimemkuza mtu. Hizi ndizo huongoza watu kufanya au kutofanya mambo mbalimbali katika jamii zao (taz Mutembei, 2012:151-156).

⁸ Kufanya mambo tofauti na namna ilivyo zoeleka ambapo wapokeaji waweza kuona kuwa unakosea kwa kuwa hufuati kaida zilizowekwa. Lengo kubwa la ukengeushi ni kuifanya hadhira

haingetarajiwa Dickson kukataa maamuzi ya wazazi na jamii yake. Aidha, haingetarajiwa Dickson kumwoa Chausiku mwanamke wa tabaka tofauti na yeye na asiyekubalika. Tendo hili ni la ki-korasi kwani linaitanabahisha jamii kuacha ubaguzi na matabaka.

Mhusika mwingine wa ki-korasi katika filamu ya Chausiku ni bibi yake Chausiku. Mhusika huyu anaonekana yupo nje ya simulizi ya filamu. Anatokea tu kutoa taarifa ya sababu zilizomfanya Chausiku kuwa na tabia hizo alizonazo. Mhusika huyu anaonekana kuionesha hadhira na jamii kwa ujumla kuwa baadhi ya matatizo na tabia walizonazo watu hutokana na mazingira na changamoto wanazozipitia katika maisha yao. Ni mhusika anayetrudisha nyuma kuyatazama na kuyatafakari maisha ya Chausiku katika utoto wake na taabu alizozipitia. Licha ya hayo yote, mhusika bibi yake Chausiku anatuonesha uwezekano mkubwa wa kubadilika kwa tabia ya Chausiku na kuwa mtu mzuri kabisa katika jamii. Tutazame mfano wa mazungumzo haya:

- Chausiku:** Hebu niambie ukweli mi ni mtu mbaya kiasi hicho?
Bibi : Mtu mbaya! Mbona nilivyokuona sijaona ubaya wako?
Chausiku: Niambie ukweli bibi. Mimi najua siku zote nimekuwa nikiitwa mkorofi, watu wananisema vibaya kuwa ni mgomvi. Niambie tu ukweli, eti mimi ni mtu mbaya?
Bibi : Sijaona ubaya.
Chausiku: Niambie ukweli mi nataka kubadilika.
Bibi: Chausiku, wazazi wako walipokufa ulipata taabu nyingi sana, na jinsi ulivyopata taabu wewe ningepata mimi au mtu mwingine, ningekuwa kama wewe...Kwa hiyo taabu ulizozipata ndizo zilizokujengea hali ya ugomvi...Ila wewe unaweza kubadilika kwa sababu umeshajitambua (Ford, 2015).

Mazungumzo kati ya bibi na mjukuu wake Chausiku yanafanya jamii kutambua ukweli wa chanzo na sababu ya tabia ya Chausiku. Aidha, yanaonesha kuwa Chausiku ni mtu wa kawaida na anaweza kubadilika.

3. 5 Korasi kama Dhamira

Katika filamu za Kiswahili korasi huweza kujitokeza katika umbo la dhamira⁹. Dhamira ya kikorasi huweza kuwa dhamira kuu ambayo ndiyo hubeba ujumbe mzima wa filamu. Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, korasi kama dhamira imejengwa kwenye dhamira kuu ya filamu. Suala la mwanamke anayefaa kuolewa

kuhusisha tendo husika na matatizo yaliyopo ulimwenguni na kwa njia hiyo kuyatafutia njia ya kuyasuluhisha (Wamitila, 2003: 285; TUKI, 2004: 152).

⁹ Lengo kuu la mtunzi wa kazi ya fasihi

limejengwa kwenye misingi ya wapenzi wenyewe na sio wazazi au jamii yao. Jamii iliyomkuza Chausiku na ile ya Dickson ilizoea kuwatafutia wachumba vijana wao. Hata hivyo, suala hili limevunjwa na Chausiku na Dickson. Uvunjwaji wa mtazamo huu wa kuwachagulia wachumba na imani ya kuoia wapenzi wawapendao wao inaoneshwa na maneno machache tu katika filamu nzima. Tutazame kwa mfano:

- Dickson:** Umeelezea hayo yote lakini bwana kiukweli mimi nimekuwa na hisia naye, natamani sana kuwa karibu naye. Sasa sijui wewe utanisaidiaje?
- James:** Mmm!, mimi naona ni *wrong choice*, eee, yule msichana ni *stupid*, sio wa hadhi yako. Wewe ni *gentleman* huwezi kuwa na mwanamke *stupid*, haifai bwana.
- Dickson:** Aaa James, kama ni tabia huwa inaweza kubadilika (Ford, 2015).

Katika hali ya kawaida mtu anapoambiwa tabia fulani ya mtu anayetaka kuanzisha mahusiano naye huwa anachukua muda wa kutafakari. Lakini kinyume chake, Dickson ameshajenga imani kuwa tabia ya mtu huweza kubadilika maadamu tu yeye ameshampenda. Hili limekuwa msingi mmojawapo wa filamu hii kwani filamu nzima imejengwa katika kuzungukia mahusiano ya Dickson na Chausiku na vikwazo walivyopitia hadi kumuoa Chausiku. Maneno yanayoonesha uwezekano wa Chausiku kubadilika tabia ndiyo msingi wa korasi kama dhamira katika filamu hii. Aidha, msimamo huu unaungwa mkono na Grace anaposema:

- Grace:** Siku zote wazazi wetu mmekuwa wahubiri wazuri kuhusiana na ndoa zetu kudumu lakini hamjawahi kutuambia kwa nini ninyi ndoa zenu zimedumu. Je ni kwasababu ya mtu mliochaguliwa na wazazi wenu au kwa mtu mliopendana. Vijana wengi wamekimbia kuoana bila kufikiria kwanza ni kitu gani wanatakiwa kufanya ili ndoa zao zidumu, lakini leo nimefahamu. Maamuzi ya moyo wazazi wangu, acheni moyo ufanye kazi yake (Ford, 2015).

Maneno haya ya Grace ndiyo yanahitimisha korasi ya kidhamira inayotokea katika filamu hii. Kupitia maneno hayo, Grace anajitoa kuolewa na Dickson na badala yake anamwachia Chausiku ambaye ni chaguo la Dickson.

3.6 Korasi kama Muundo

Katika filamu za Kiswahili korasi inaweza kujitokeza kama muundo¹⁰. Kila kisa au jambo fulani katika filamu huwa mahali lilipo kwa makusudi mahususi. Kitendo

¹⁰ Mpangilio wa visa na matukio katika kazi ya fasihi na uhusiano wake kadiri vilivyopangiliwa katika kujenga kazi nzima.

cha hadhira kupata fikra tofautitofauti kupitia upangaji wa visa na matukio katika filamu ndiyo kinaufanya muundo huo kuwa wa ki-korasi.

Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, muundo mzima wa kazi hii umejengwa ki-korasi. Kwanza kabisa filamu inaanza na wimbo wa kiparadoksi (wimbo unaoimbwa mwanzoni mwa filamu au tamthilia) unaoambatana na ngoma zinazoambatana na upigaji wa ala mbalimbali za muziki pamoja na wahusika kucheza kwa furaha. Kupitia wimbo huo hadhira inaweza kupata fikra mbalimbali na hivyo kuweza kupata dhamira anuwai zitakazohusiana na filamu husika. Maana inayopatikana na wimbo huu kutokana na mahali ulipowekwa (mwanzoni mwa filamu) ingeweza kuwa tofauti na wimbo huohuo ungewekwa mahali pengine katika filamu. Hivyo, tukio au jambo fulani katika filamu za Kiswahili hupata maana kutegemea mahali lilipopangwa na msanii.

Kwa upande mwingine, uunganishwaji wa tukio moja na jingine umejengwa ki-korasi kwani msanii alikuwa anatoa simulizi mbili kwa wakati mmoja na kuziunganisha kikorasi. Simulizi hizi mbili ni ile inayomhusu Chausiku na jamii yake kwa upande mmoja, na ile inayomhusu Dickson na jamii yake kwa upande wa pili. Msanii alikuwa anaonesha mtiririko wa simulizi moja na kuunganisha na simulizi ya upande wa pili kwa kushikamanisha matukio kimnyororo, jambo ambalo limesababisha kutokea utungo wenye mtiririko mzuri.

Katika sehemu ya katikati ya filamu ndio tunaona kukua kwa tatizo la tabia mbaya ya Chausiku lakini kwa wakati huohuo mwanzo wa mapenzi na Dickson unaanza. Hivyo, kukua kwa tatizo la tabia mbaya ya Chausiku na kukataliwa kwake katika jamii yake, kunaunganishwa na mwanzo wa mapenzi na Dickson. Mwisho wa filamu ambapo tunaona Dickson anakata tamaa ya kumpata Chausiku kutokana na kukataliwa ndipo tunamwona Grace anaamua kuungana na Dickson kupinga ndoa kati yake na Dickson na kuamua kumtafuta Chausiku ili aolewe na Dickson kwa sababu yeye (Chausiku) ndiyo alikuwa chaguo la Dickson. Hivyo, Dickson na Chausiku wanaunganishwa upya kupitia Grace ambapo Dickson yupo katika hali ya kukata tamaa. Jamii nzima inamkubali Chausiku na kumpokea, na maisha mapya yanaanza.

3.7 Korasi kama Mtindo

Katika filamu za Kiswahili, korasi inaweza kujitokeza kama mtindo¹¹. Mitindo inaweza kuwa tofautitofauti kulingana na namna ambavyo msanii ataamua. Katika filamu ya “Chausiku” korasi kama mtindo imejitokeza kwa namna tofautitofauti. Kila ujitokezaji wa mtindo huo uliweza kuzua maswali ambayo yasingaliweza kutokea kama mitindo hiyo isingalitumika. Moja ya mtindo huo ni ule wa matumizi ya wimbo wa kiparadoksi ambao umebeba dhamira nzima ya filamu hii. Hadhira wanaweza kuusikiliza wimbo huu na kuibua maswali mengi ambayo yanaakisi filamu nzima kwa ujumla wake. Majibu ya maswali itakayojiuliza

¹¹Jinsi ya kujieleza katika kazi ya fasihi (taz. Wamitila 2003:145).

Selestino H. Msigala

hadhira ndiyo yanaweza kuipa jamii mwelekeo na pengine kuleta mabadiliko katika jamii.

Aidha, matumizi ya ngoma ambapo kila ilipotokea paliukilia jambo lililomzunguka Chausiku ni moja ya mtindo wa ki-korasi uliotumika katika filamu hii. Kwa mfano, baada ya ngoma ya mwanzo, ndio tunaanza kuoneshwa tabia mbaya ya Chausiku (mwanzo wa tukio). Ngoma ya awamu ya pili ndiyo inaonesha kukua kwa tatizo la Chausiku (kilele cha tatizo) na jamii nzima inayomzunguka Chausiku inatambua tabia ya ugomvi ya Chausiku. Ngoma ya awamu ya tatu (mshuko wa matukio) inaonesha jamii imemkubali Chausiku na sasa anaolewa na kuwa sehemu ya jamii ya tabaka la watu matajiri. Lakini pia ngoma hii inaunganisha tabaka la watu maskini na lile la matajiri, na hivyo, kuondoa ubaguzi na uhasama uliokuwapo. Matumizi haya ya ngoma ambapo kila yanapotokea yanaukilia jambo muhimu katika jamii, ni mtindo wa ki-korasi.

Kwa upande mwingine, ujenzi wa kumtumia mhusika bibi ambaye yuko nje ya simulizi kusimulia matukio ni aina nyingine ya mtindo wa ki-korasi. Kitendo cha kumtumia bibi yake Chausiku kusimulia maisha yaliyomkuza Chausiku akiwa mtoto na sababu za kuwa na tabia hiyo aliyonayo Chausiku ni mtindo wa kikorasi. Mhusika bibi amefanya kazi ya kuunganisha maisha ya Chausiku ya utotoni na tabu alizozipitia na hali ya tabia aliyonayo sasa. Hapa hadhira anafanywa kufikiria kuwa tabia mbaya aliyonayo Chausiku si kosa lake bali jamii iliyomkuza ndio chanzo cha Chausiku kuwa kama alivyo, na hivyo jamii kuacha kumlaumu. Kutokana na hili, jamii inapewa wito wa kumsaidia Chausiku ili arudi katika hali ya kawaida inayokubalika.

Matumizi ya lugha na mandhari yaliyooneshwa matabaka ni moja ya mtindo wa ki-korasi ambao umetumiwa na msanii kufikisha ujumbe wake kwa urahisi. Ni kupitia lugha na mandhari, hadhira inaweza kubaini mvutano wa kitabaka uliokuwapo kati ya jamii ya Chausiku na ile ya Dickson. Aidha, hadhira pia kupitia mandhari na matumizi ya lugha inaweza kubaini hali halisi ya umaskini wa jamii iliyomkuza na anayoiishi Chausiku ukilinganisha na hali bora ya Dickson na jamii yake.

Kupitia mtindo huu wa matumizi ya lugha na mandhari, jamii inaoneshwa uhalisia uliopo katika jamii na kutoa wito wa kuchukua hatua ya mabadiliko ili kuondoa uozo wa kitabaka uliopo kati ya jamii hizi mbili.

3.8 Korasi kama Wimbo

Katika filamu za Kiswahili, korasi inaweza pia kujitokeza kama wimbo¹². Filamu nyingi za Kiswahili hutumia nyimbo mbalimbali ili kufikisha ujumbe kwa hadhira iliyokusudiwa kwa urahisi zaidi. Mara nyingi nyimbo hizi huambatana na upigaji wa vyombo mbalimbali vya muziki kama vile ngoma, filimbi, gitaa, zeze na

¹² Hii ni bahari mojawapo ya ushairi. Kwa kawaida wimbo huwa na mizani kumi na mbili kila ubeti. Wimbo huwa na mishororo au mistari mitatu kila ubeti (taz. Wamitila, 2002:351).

tarumbeta. Nyimbo hizi huweza kuimbwa na wahusika wengi kama kuwakilisha jamii au kuimbwa na watu wachache tu au hata na mtu mmoja akiwakilisha kundi kubwa la watu. Nyimbo hizi huweza kuambatana na wahusika kucheza, uigizaji bubu au kupiga ala za muziki na makofi bila kuwapo kwa maneno.

Katika filamu ya ‘Chausiku’, korasi kama wimbo imejitokeza katika wimbo wa kiparadoksi (kitangulizi). Wimbo huu ndio unaofungua usimulizi wa filamu hii kwa kuwa umetokea mwanzoni mwa filamu. Maneno ya wimbo huu yanabeba ujumbe mkubwa wa filamu hii na kwa hakika wimbo huu umetoa muhtasari wa lengo kuu la filamu hii. Tutazame wimbo huu:

Dada huyoooo, anaolewa
Dada huyoooo, anaolewa
Dada huyoooo, anaolewa
 (Ford, 2015).

Katika wimbo huu korasi inajitokeza kwa namna mbili. Kwanza inajitokeza kama mkarara¹³. Hali ya korasi kama mkarara katika filamu hii ya Chausiku huonesha kusisitizwa kwa jambo muhimu katika jamii ambalo ni la kuolewa kwa mwanajamii mwenzao. Wimbo ulikuwa unawaalika wanajamii wote kushiriki katika tukio hilo muhimu. Hii ndiyo sababu tunaona kila mwanajamii anaacha kila kitu na kushiriki katika tukio hilo bila kujali umri au jinsi ya wanajamii husika. Uwezo wa wimbo huu kuwakusanya wanajamii katika kushiriki tukio hilo la kijamii umewezeshwa na nguvu ya korasi iliyomo katika wimbo huu. Namna ya pili ya korasi katika wimbo huu ni uwezo wake wa kuukilia dhamira nzima ya filamu hii. Kupitia wimbo huu hadhira hupewa nafasi ya kutafakari sifa ambazo dada (msichana) anatakiwa kuwa nazo ili aolewe. Maswali yanayoweza kuulizwa na hadhira ni pamoja na: kwa nini dada? Je, ni kwa nini aolewe na anatakiwa kuwa na sifa gani ili aolewe? Majibu ya maswali haya ndiyo yamesaidia kuijenga filamu ya ‘Chausiku’. Uwezo wa wimbo huu kuunganisha watu wote katika jamii na kuukilia yaliyomo katika filamu nzima ndiyo unafanya wimbo huu kuwa wa ki-korasi.

3.9 Korasi kama Matumizi ya Lugha

Katika filamu za Kiswahili suala la matumizi ya lugha ni la muhimu katika uwasilishaji wa dhamira tofautitofauti kama zilivyokusudiwa na msanii. Lugha ndiyo huukilia dhamira ipi iwasilishwe wapi na kwa namna ipi. Matumizi ya lugha pia yanaweza kumtofautisha mhusika mmoja na mwingine katika uwasilishaji wa hoja mbalimbali zilizokusudiwa na msanii. Katika filamu za Kiswahili, korasi inaweza kujitokeza katika matumizi ya lugha. Kupitia matumizi ya lugha, hadhira inaweza kufikirishwa juu ya mambo kadhaa yanayomhusu anayewasilisha mada husika. Kwa mfano, kupitia matumizi ya lugha hadhira inaweza kubaini mambo kadhaa kutoka kwa watumiaji lugha (wahusika). Mambo hayo ni pamoja na

¹³ Sehemu ya wimbo ambayo huimbwa kwa kurudiarudia (kukariri). Lengo kubwa likiwa ni kutoa msisitizo wa jambo fulani muhimu ambalo msanii amekusudia liwafikie hadhira yake lengwa. Hivyo, mkarara huweza kuwa kiini cha maudhui ya habari iliyoko katika kazi hiyo.

kiwango cha elimu, tabaka alilotoka mhusika, hali ya uchumi, hadhi ya mhusika, shughuli anayoifanya (kazi), misingi aliyolelewa na pengine imani ya mambo mbalimbali juu ya masuala yanayoizunguka jamii yake. Kama lugha inayotumiwa na wahusika itaisukuma hadhira kufikiri na kujiuliza maswali mbalimbali ambayo wasingeweza kufanya hivyo kama matumizi hayo ya lugha yangekuwa vinginevyo, basi lugha hiyo ni korasi.

Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, yapo matumizi mbalimbali ya lugha ambayo ni ya ki-korasi. Tukichunguza matumizi ya lugha yaliyomzunguka mhusika Chausiku na jamii yake tutaona jinsi yanavyotofautiana na yale yanayomzunguka Dickson na jamii yake. Kupitia matumizi ya lugha kati ya wahusika hawa wa pande mbili, hadhira inaweza kubaini mvutano wa kitabaka uliopo kati ya jamii ya Dickson na ile ya Chausiku. Hadhira inaweza kubaini tofauti za kielimu, kiuchumi na kiimani kati ya jamii hizi mbili. Rafiki zake Dickson hasa John na David pamoja na Hellen wanamtambua Chausiku na tabia aliyonayo kupitia matumizi yake ya lugha na hivyo kumpinga Dickson kumuoa Chausiku. Aidha, matumizi ya lugha ndiyo yaliyosababisha tabia ya Chausiku kugundulika mapema kwa wazazi na jamii ya Dickson. Hata Dickson mwenyewe kabla hajampeleka Chausiku kwa wazazi wake anamtanabahisha na matumizi ya lugha yake. Hii ni kwa sababu alihofu kugundulika kwa tabia na tabaka lake na hivyo alihofu kukataliwa. Hata hivyo Chausiku anashindwa kujizuia matumizi yake ya lugha na kumfanya agundulike mapema na hivyo kukataliwa na wazazi wa Dickson. Tutazame mifano ifuatayo:

Chausiku: Unajua Dickson muda wote huu nimekaa namuangalia huyu baba nimemuona wapi, si kwenye tangazo baba! Si ndiyo baba! eee

Baba Dickson: Kwani we binti unaishi wapi?

Chausiku: Ahaa, mie, mie naishi Magomeni Mapipa au mtaa maarufu mtaa wa Mafuriko, maana juzi kati baba tuliingiliwa na mafuriko vitu vyetu vyote viliezuliwa na maji. Dickson, nioe mie baba nije niishi kwenye huu mjengo mie. Lakini ukija kunitembelea ni bora uniambie nije nikuchukue kituoni, maana ukisema nikuelekeze utajikuta unaingia sebuleni kwa watu bila hata ya kutegemea.

Mama Dickson: Kwani binti una elimu gani?

Chausiku: Mie, mi mama hata sikufichi, mie niliishia darasa la tano, maana akili za darasani Mungu hakunijalia. Maana nilikuwa nikisoma na kuigilizia kwa wenzangu napata 40%. Wenzangu kila siku wanapata 100%, wakipata 90% wanalia. Nikaona nini mimi kusindikiza wenzangu wakati akili mimi sina. Nikaona Mungu kanipa kipaji cha kusuka, nikisuka vichwa vitano nikapata elfu moja au mbili maisha yanaenda (Ford, 2015).

Kwa kupitia mazungumzo hayo ya muda mfupi kati ya wazazi wa Dickson na Chausiku, wazazi hawa wanajikuta wanamfahamu Chausiku kupitia lugha anayotumia. Wanafahamu kiwango cha elimu, kazi na shughuli anayofanya pamoja na mahali na hadhi ya mahali anakoishi Chausiku. Wazazi hawa wanatambua tofauti ya kitabaka iliyopo kati yao na Chausiku na hivyo kuona mtoto wao amekosea kutafuta mchumba wa nje ya tabaka lake na hivyo kumkataa. Matumizi hayo ya lugha yangukuwa vinginevyo wazazi hawa wa Dickson wasingalitambua haya yote au wanalitambua kwa namna nyingine. Hali hii ndiyo inaifanya lugha hii kukidhi sifa muhimu ya korasi.

3. 10 Korasi kama Mandhari

Katika kazi za filamu za Kiswahili, suala la mandhari¹⁴ ni jambo la msingi ambalo kwalo wasanii hutumia kuzijenga kazi zao za filamu kutegemeana na dhamira iliyokusudiwa. Hivyo, kuna uhusiano mkubwa sana wa matumizi ya mandhari ikihusishwa na dhamira na wahusika, yaani mhusika gani kabeba dhamira ipi ili atafutiwe mandhari ipi. Kwa mfano, katika hali ya kawaida hatutegemei dhamira ya ulevi au umalaya zikatendeka na mchungaji au shekhe katika mandhari ya kanisani au msikitini wakati wa ibada za mchana. Ikitokea hivyo basi ni kwa makusudi fulani yasiyo ya kawaida hasa katika hali ya ukengeushi.

Hadhira huweza kujiuliza maswali tofautitofauti kutokana na matumizi fulani ya mandhari katika filamu tofauti na maswali hayo jinsi yangeweza kuulizwa kama mandhari tofauti yangetumika. Hali hii inapotokea inaipa uwezo mandhari hiyo kuwa ya ki-korasi. Kama ilivyo katika matumizi ya lugha, mandhari huweza kuiukilia hadhira na jamii kwa ujumla wake hali za jamii na wahusika wake. Kwa mfano, hadhira inaweza kubaini hali ya uchumi, mvutano wa kitabaka, hali ya elimu, msimamo wa jamii juu ya imani mbalimbali pamoja na mila na desturi za jamii husika. Hadhira huweza kutazama mandhari na hali ya wahusika na kubaini dhamira mbalimbali zinazorejelewa na wahusika hao waliotumika.

Katika filamu ya “Chausiku”, kwa mfano, kuna mandhari tofautitofauti za korasi zilizotumika kuijenga kazi hii. Mandhari hizi zimekuwa za korasi kwa kuwa zinaweza kuifikirisha hadhira au wahusika wa filamu hii kufikiri undani wa matumizi hayo ya mandhari jinsi ambavyo wasingalifikiri hivyo kama mandhari hizo zisingalitumika. Kwa mfano, mandhari zote zilizomzunguka Chausiku na jamii yake zimeoneshwa katika hali ya uduni ukilinganisha na zile zilizomzunguka Dickson na jamii yake. Kupitia mandhari inayomzunguka Chausiku, hadhira inaweza kubaini mambo kadhaa kama vile hali duni ya maisha, umaskini, kukosekana kwa elimu ya wanajamii pamoja na kukosekana kwa huduma za jamii na miundo mbinu kama vile shule, afya, barabara na maji safi. Kwa ujumla, hadhira inaweza kutoa hitimisho kuwa jamii hii ni ile ya tabaka la chini. Hali hii ni

¹⁴ Wakati na mahali pa hadithi au tamthilia, yaani mazingira ya utendaji wake au usimulizi wake. Katika maana pana, dhana hii huelezea mazingira ya kijamii na kielimu wanakojikuta wahusika wa kifasihi. Taz. Wamitila, 2003 uk. 108.

tofauti na namna ambavyo hadhira hiyo inaweza kupata majibu juu inayomzungukia Dickson. Kwa hali ya kawaida, hadhira kwa kutumia mandhari ya Dickson na jamii yake kwa ujumla itabaini kuwa jamii hii ni ya watu wasomi, matajiri na wenye kupatiwa huduma bora za kijamii kama vile maji, afya, shule, chakula, barabara na makazi.

4.0 Hitimisho

Makala haya yalikusudia kuchunguza korasi katika filamu za Kiswahili na kuhakiki matumizi ya nadharia ya korasi kama ni majumui na inaweza kutumika kuhakiki filamu za Kiswahili. Makala yamebaini vipengele mbalimbali vya korasi katika filamu za Kiswahili kwa kurejelea filamu ya “Chausiku” ambavyo ni pamoja na korasi kama tukio la kijamii, ngoma, kimya, mhusika, maneno na matendo ya wahusika, dhamira, muundo, mtindo, wimbo, matumizi ya lugha, na mandhari. Kila kipengele kimefafanuliwa na kushadidiwa na hoja kutoka katika filamu teule. Aidha, makala yameonesha kuwa korasi ni dhana majumui katika kazi zote za fasihi na huweza kutumika kuhakiki kazi za fasihi kwa kuwa huunganisha fani na maudhui. Makala yameonesha kuwa filamu za Kiswahili zinaweza pia kuhakikiwa kwa kutumia mkabala wa kikorasi na vipengele vya kikorasi vinavyoelezwa na kufafanuliwa na Nadharia ya Korasi vinaweza pia kujitokeza katika filamu za Kiswahili. Tunapendekeza matumizi mapana ya nadharia hii katika kazi mbalimbali za fasihi ili kuona namna ambavyo nadharia hii inaweza kutumika na vipengele vipi vya kikorasi hutokea katika kazi hizo.

Marejeleo

- Abraham, H.M. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. Earl Mc Peek: Cornell University.
- Brockett, O.G. (1991). *History of the Theatre, sixth edition*, Allyn and Bacon. Boston.
- Ford, S. (2015). *Chausiku*. Dar es Salaam: Steps Entertainment.
- Mbonde, J.P. (2002). *Uhakiki na Uchambuzi wa Tamthiria, Riwaya na Ushairi*. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers.
- Morgan, C. na Olanian, T. (Wah). (2004) *African Drama and Performance*. Indiana: University Press.
- Mulokozi, M.M. (1996). *Fasihi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: OUT.
- Mutembei, A.K. (1995). “Korasi na Uhusiano wake na sanaa za Maonyesho: Uchanganuzi wa Kidayakronia” katika *Kioo cha Lugha Juz. 2, kur. 67-73*. Dar es Salaam: TUKI.
- Mutembei, A.K. (2012). *Korasi katika Fasihi, Nadharia Mpya ya Uhakiki*. Dar es Salaam: TUKI.
- Njogu, K. na Chimera, R. (2011). *Ufundishaji wa Fasihi, Nadharia na Mbinu*. Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.
- Prendergast, M (2004). ‘The Ideal Spectator: Dramatic Chorus, Collective Creation And Curriculum’ University of Victoria, The Alberta Journal of Educational Research Vol.50 No 2 Sumer, kur. 141-150.
- Schlegel, A. W. (Hakuna tarehe) *Lectures On Dramatic Art And Literature*. Katika mtandao: http://books-of-lassics.yolasite.com/resources/AUGUST_

WILHELM_SCHLEGEL-ECTURES_ON_DRAMATIC_ART_
AND_ITERATURE .pdf.

- Storey, I. C. na Allan, A. (2005). *A Guide to Ancient Greek Drama*: Blackwell Publishing.
- TUKI (2004). *Kamusi ya Kiswahili Sanifu*. Nairobi: Oxford University Press.
- TUKI (2013). *Kamusi ya Kiingereza-Kiswahili*. Dar es Salaam: TUKI.
- Wamitila, K.W. (2008). *Kanzi ya Fasihi Misingi ya Uchanganuzi wa Fasihi*. Nairobi: Phonex Publishers.
- Wamitila, K.W. (2003). *Kamusi ya Fasihi Istilahi na Nadharia*. Nairobi: Vide Muwa Publishers.
- Weiner, A. (1980). "The Function of the Tragic Greek Chorus" *Theatre Journal*, Vol. 32, No. 2 (May, 1980), Kur. 205-212: Imechapishwa na The Johns Hopkins University Press Stable. Mkondoni URL: <http://www.jstor.org/stable>.
- Whalley, G. (1997). *Aristotle Poetics Translated and with Commentary*. London: Mcgill-Queen's University Press.